

YANGI O'ZBEKISTONDA TARIX SOHASINING DOLZARB MASALALARI

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI

KONFERENSIYA TO'PLAMI

2026

URGANCH INNOVATIONS UNIVERSITETI

Google Scholar

zenodo

OpenAIRE

Yangi O'zbekistonda tarix sohasining dolzarb masalalari [Matn]: to'plam. – Urganch: 2026. – 212 b.

Dunyo tamaddunida **tarix fani** alohida va muhim o'rin egallaydi. Tarix boshqa fanlardan farqli ravishda insoniyat jamiyati taraqqiyoti, davlat va sivilizatsiyalarning shakllanishi, jamiyat hayotida yuz bergan siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy jarayonlarni izchil hamda tizimli ravishda o'rganadi. Tarix ilmi o'tmish voqealarini tahlil qilish orqali bugungi kunni anglash va kelajakni belgilashda ahamiyatli hisoblanadi.

“**Yangi O'zbekistonda tarix sohasining dolzarb masalalari**” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallar to'plamidagi ilmiy tezis va maqolalar tarix sohasida amalga oshirilgan so'nggi tadqiqot va yangiliklarni keng ilmiy jamoatchilikka yetkazishga xizmat qiladi.

Mas'ul muharrirlar:

t.f.n., professor v.b. R.Abdirimov

PhD., dots. U.Maxmudov

Tahrir hay'ati:

PhD., dots. R.Anyozov

PhD., dots. M.Egamberganova

PhD., dots. B.Satimov

PhD., dots. O.Rajabov

To'plamda keltirilgan tezis (maqola)larning mazmuni, undagi ma'lumotlar va me'yoriy hujjatlar hamda fikr-mulohazalar, takliflarning to'g'riligiga mualliflarning o'zlari mas'uldirlar.

FARG'ONA VODIYSI HUDUDIDAGI ZIYORATGOHLAR

Kucharov Jamshid Kulnazarovich

Qarshi davlat universiteti dotsenti

Masharipova Lobarxon Raxim qizi

Urganch innovatsion universiteti magistri

Annotatsiya: Mazkur maqolada Farg'ona vodiysining muqaddas ziyoratgohlari tarixi, ularning shakllanish jarayoni va jamiyat hayotidagi o'rni yoritilgan. Xususan, Shohimardon (Hazrati Ali) majmuasi hamda Boborahim Mashrab nomi bilan bog'liq ziyorat va ma'naviy maskanlar haqida tarixiy manbalar, xalq rivoyatlari va zamonaviy holati asosida ma'lumotlar berilgan. Maqolada ziyoratgohlarning diniy, ma'naviy va madaniy ahamiyati tahlil qilinib, ularni asrab-avaylash va kelajak avlodga yetkazish zarurligi ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: Farg'ona vodiysi, ziyoratgohlar, Shohimardon, Hazrati Ali, Boborahim Mashrab, tasavvuf, maqbara, ma'naviy meros.

Аннотация: В данной статье рассматривается история святых мест паломничества Ферганской долины, процесс их формирования и значение в общественной жизни. Особое внимание уделено комплексу Шахимардан (Хазрати Али), а также духовным и культурным объектам, связанным с именем Боборахима Машраба. На основе исторических источников, народных преданий и современного состояния показана религиозная, духовная и культурная роль святынь. Подчёркивается важность сохранения и передачи этого духовного наследия будущим поколениям.

Ключевые слова: Ферганская долина, святые места, паломничество, Шахимардан, Хазрати Али, Боборахим Машраб, суфизм, духовное наследие.

Annotation: This article explores the history of sacred pilgrimage sites in the Fergana Valley, their formation, and their role in social and spiritual life. Special attention is given to the Shakhimardan (Hazrat Ali) complex and the spiritual heritage associated with the name of Boborahim Mashrab. Based on historical sources, folk legends, and present-day conditions, the article analyzes the religious, cultural, and spiritual significance of these shrines. The importance of preserving this valuable heritage for future generations is also emphasized.

Keywords: Fergana Valley, pilgrimage sites, Shakhimardan, Hazrat Ali, Boborahim Mashrab, Sufism, shrine, spiritual heritage.

Farg'ona vodiysi Markaziy Osiyoning eng qadimiy va madaniy jihatdan boy hududlaridan biri hisoblanadi. Bu zamin nafaqat serhosil yerlar va qadimiy shaharlar, balki ko'plab muqaddas ziyoratgohlar bilan ham mashhur. Asrlar davomida Farg'ona vodiysi islom ilmi, tasavvuf, ma'rifat va diniy meros markazlaridan biri bo'lib kelgan. Bugungi kunda bu ziyoratgohlar nafaqat diniy, balki tarixiy va ma'naviy ahamiyatga ega maskanlardir.

Farg'ona vodiysiga islom dini VIII asrda kirib kelgan. Shu davrdan boshlab hududda masjidlar, maqbaralar va avliyolar qabrlari barpo etila boshlagan. Islomning yoyilishi bilan birga, Qur'on va hadis ilmini targ'ib qilgan ulamolar, sufiylar va shayxlar yetishib chiqdi. Ularning qabrlari keyinchalik ziyoratgohga aylangan.

Shohimardon (Hazrati Ali) majmuasi:

Shohimardon Farg'ona vodiysining eng qadimiy va nufuzli **ziyoratgohlaridan** biri bo'lib, bugungi kunda ham ko'plab ziyoratchilarni jalb qiladi. U O'zbekistonning tog'li hududida joylashgan noyob maskan bo'lib, diniy e'tiqod, tarixiy xotira va mahalliy afsonalar bilan chuqur bog'liq[1].

Shohimardon qishlog'i Farg'ona shahridan taxminan 55–60 km janubda Oloy tog'lari orasida joylashgan. Bu hudud go'zal tabiat, toza havosi va tog' daryolari bilan mashhur bo'lib, ziyoratchilar uchun nafaqat ruhiy balki jismoniy dam olish joyi hisoblanadi[2].

So'zning o'zi Shohimardon fors tilidan “odamlar shohi” yoki “mardlar shohi” ma'nosini anglatadi. Mahalliy an'anada bu nom to'rtinchi xalifa — Hazrati Ali (r.a.) bilan bog'lanadi. Afsanaga ko'ra, Hazrati Ali bu maskanga tashrif buyurgan, va uning bir qismi bu yerda dafn etilgan — deb hisoblangan. Bugungi kunda bu fikr ilmiy jihatdan isbotlanmagan bo'lsa-da, xalq e'tiqodida chuqur ildiz otgan[3].

Shohimardon markazida Hazrati Ali maqbarasi joylashgan bo'lib, u qadimdan ziyorat qilinadigan maskan bo'lgan. Sovet davrida diniy obidalar yirik talqinlar ostida vayron qilingan bo'lsa ham, mustaqillikdan keyin, 1993-yilda maqbara qayta qurilgan va uni ziyoratchilar e'zozlashga qaytdi[4].

Bu maskan ma'naviy sayohat uchun muhim bo'lib, ko'plab odamlar ibodat, duolar, niyatlarni amalga oshirish maqsadida keladi.

Hazrati Ali bilan bog'liq afsona: Mahalliy rivoyatlarga ko'ra, Hazrati Ali Farg'ona vodiysiga tashrif buyurgan va uning bir qismi bu yerda qoldirilgan — shu sababli ziyoratchilar uni ziyorat qiladi[5].

Maqbaraning joylashuvi — ikki tog' qatori, ikki daryo bo'ylab o'ralgan maskan sifatida tasvirlanadi, bu holat uning yanada muqaddas manzil ekanligi to'g'risida afsonaviy tasavvurlarni kuchaytiradi[6].

Mustaqillikdan keyingi davrda Shohimardon ziyoratgohi aholining va davlat tomonidan qayta tiklanib, restauratsiya qilingan. Hozirgi vaqtga kelib:

- Hazrati Alining maqbarasi va masjidi tiklangan va faol ziyorat qilinadi. Ziyoratgoh hududi kengaytirilib, tinch va qulay sharoitlar yaratilmoqda — binolar restoratsiya qilinmoqda, sayyohlar uchun xizmatlar tashkil etilmoqda.

- Shohimardon nafaqat diniy ziyorat, balki turizm maskani sifatida ham rivojlanmoqda, ko'plab mahalliy va xorijiy sayyohlar tabiat, tarix va ruhiy tinchlik izlab tashrif buyuradi.

- Bugungi kunda Shohimardon ziyoratgohi nafaqat diniy sabab bilan, balki:

- ruhi poklanish,
- tarixga hurmat,
- oilaviy niyatlarni amalga oshirish,
- ma'naviy ozuqa olish maqsadida ham ko'plab insonlar tashrif buyuradigan maskan bo'lmoqda. Shohimardon — bu Farg'ona vodiysining ma'naviy boyligi, qadimiy e'tiqodlar va afsonalar bilan bog'liq muqaddas ziyoratgoh. U Hazrati Aliga nisbat berilgan maqbarasi, mahalliy xalq rivoyatlari, tarixiy o'tmishi va hozirgi zamondagi tiklanishi bilan ajralib turadi. Ziyoratchilar uchun bu nafaqat diniy ziyofat, balki ruhiy ozuqa hamdir.

Boborahim Mashrab ziyoratgohi: Boborahim Mashrab (taxminan 1640/1653–1711) — o'zbek adabiyoti va tasavvuf an'alarining eng yorqin vakillaridan biri bo'lgan shoir, mutafakkir va darvish hisoblanadi. U XVII–XVIII asrlarda yashab ijod qilgan, Naqshbandi tariqatining tasavvufiy g'oyalari orqali qalblarni poklashni maqsad qilgan shaxs edi[7].

Uning ijodi jismoniy ibodatdan ko'ra ichki erkinlik, ma'naviy haqiqat va qalb pokligini ustuvor qilgan, riyokor din arboblari tanqid qilgan ruhda bo'lgan.

Tarixiy manbalar va ko'plab afsona rivoyatlar asosida Boborahim Mashrabning asl qabriga oid izlar internetda tilga olinadi — masalan, ayrim sayyoh bloglarda Afg'oniston hududida uning qabri topilgani aytiladi yoki ziyoratchilar borib qaytgani ko'rsatiladi. Biroq bu ma'lumotlar ilmiy jihatdan aniqlangan rasmiy ziyoratgoh sifatida tasdiqlanmagan[8].

Historik ravishda uning Balx (Afg'oniston)da 1711-yilda qatl etilgani qayd etiladi — ya'ni Mashrabning jismonan dafn qilingan joyi aniq tarixiy manbalarda ko'p tilga olinmaydi[9].

Namangan shahrida joylashgan Mullo Bozor Oxund maqbarasi ziyoratgohi ko'pincha Mashrab bilan bog'lanadi, chunki u Mashrabning ustozlaridan biri bo'lgan va uning tasavvufiy yo'lini shakllantirishda muhim rol o'ynagan olim sanaladi[10].

Bu maqbara odatda:

- Mullo Bozor Oxund — boborahimning ta'lim olgan sofiysi va murshidi nomi bilan ataladi.

- Bu joy ham musulmonlar orasida qadimgi ziyoratgoh sifatida qadrlanadi.

- Ziyoratchilar bu maqbarani ruhiy tinchlik izlab, duo va tilak so'rab ziyorat qilishadi.

Bu maqbara to'g'ridan-to'g'ri Mashrab qabriga bog'liq bo'lmasa ham, uning hayoti va tasavvufiy yo'lini chuqurroq o'rganishga xizmat qiluvchi tarixiy maskan sifatida e'zozlanadi.

Namangan shahrida badiiy-madaniy maskanlar ham Mashrab nomi bilan bog'langan. Masalan:

- Namangan shahrida Boborahim Mashrab haykali va bog'i mavjud bo'lib, u shoirning adabiy va ma'naviy merosini yod etish uchun barpo etilgan.

- Bu joylar ilmiy yoki diniy ziyoratgoh klassifikatsiyasida bo'lmasa ham xalq va madaniy e'tibor maskanlari sifatida keng tanilgan.

Boborahim Mashrab ziyoratgohi deganda aniq bir diniy maqbara ko'pincha rasmiy tarixiy hujjatlar bilan tasdiqlanmaydi; biroq uning nomi, g'oyalari va ijodi o'zbek milliy ma'naviyati va adabiyotining ziyoratga loyiq qadriyatlari sifatida hurmat bilan yod etiladi.

Uning she'rlari va tasavvufiy qarashlari bugungi kungacha:

- adabiyot darslarida,
- she'riyat festivallarida,
- madaniy tadbirlarda ma'naviy tarbiya manbai sifatida o'rganiladi.

Boborahim Mashrab ziyoratgohi haqida to'g'ridan-to'g'ri rasmiy muqaddas qazilmalar mavjud bo'lmasa ham:

- uning ijodiy va tasavvufiy merosi madaniy va ma'naviy ziyorat obyekti sifatida hurmat qilinadi;

- Namangandagi Mullo Bozor maqbarasi uning ustoziga bag'ishlangan qadimiy ziyoratgoh bo'lib, ko'plab ziyoratchilar uchun ma'naviy izlanish maskani;

- Namangan shahridagi Mashrab haykali va bog'i esa adabiy-madaniy e'zoz maskani sifatida o'rin olgan.

Ziyoratgohlarning jamiyatdagi o'rni:

Farg'ona vodiysi ziyoratgohlari asrlar davomida:

- diniy bilim va ma'rifat markazi,
- xalqni birlashtiruvchi ma'naviy maskan,
- milliy qadriyat va urf-odatlar saqlanib qolgan muqaddas joy sifatida xizmat qilib kelgan.

Bu joylarda nafaqat ibodat, balki xayriya, duolar, marosimlar va ma'naviy tarbiya ishlari amalga oshirilgan.

Farg'ona vodiysi ziyoratgohlari — bu o'tmish va bugunni bog'lovchi bebaho merosdir. Ular xalqimizning diniy e'tiqodi, tarixiy xotirasi va ma'naviy qadriyatlarini o'zida mujassam etadi. Ushbu ziyoratgohlarni asrab-avaylash, o'rganish va kelajak avlodga yetkazish har birimizning muhim vazifamizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Farg'ona viloyati turizm boshqarmasi rasmiy sayti – Shohimardon ziyoratgohi haqida ma'lumotlar. Manba: ferganatourism.uz
2. Central Asia Guide – Shakhimardan (Shohimardon) majmuasi tarixi va zamonaviy holati.
3. O'zbekiston milliy axborot agentligi (UzA) – Hazrati Ali bilan bog'liq rivoyatlar va Shohimardon ziyoratgohi haqida maqolalar. Manba: uza.uz
4. Visit Uzbekistan – Shohimardon hududining turistik va madaniy ahamiyati haqida ma'lumotlar.
5. Farg'ona viloyati hokimligi rasmiy axborotlari – Shohimardon ziyoratgohini rekonstruksiya qilish va rivojlantirish ishlari.
6. Tarix • Sinaps – Boborahim Mashrab hayoti va ijodi haqida tarixiy ma'lumotlar.
7. Kursiv Media – Boborahim Mashrabning tasavvufiy qarashlari va ijodiy merosi tahlili.
8. VisitSilkRoad – Namangan shahridagi Mullo Bozor Oxund maqbarasi va uning tarixiy ahamiyati.
9. YouTube platformasi – Boborahim Mashrab qabri haqida mavjud sayyohlik va hujjatli videomateriallar.
10. journalss.org – Boborahim Mashrab ijodining adabiy va ma'naviy ahamiyati haqidagi ilmiy maqolalar.